
ÉPÜLETNÉV, ÉPÍTMÉNYNÉV, LÉTESÍTMÉNYNÉV

1. A létesítménynév fogalma, kapcsolata az épület- és építménynevekkel

1.1. A névtani szakirodalomban főként a címben megnevezett három terminussal jelöljük azokat a fogalmakat, amelyeket dolgozatomban elkülöníték, meghatározok és szűkebb, illetőleg tágabb – egymással nem szinonim, hanem bennfoglalásos viszonyban lévő – helynévi csoportok megjelölésére a szaknyelvi használatban is alkalmasnak tartok. A vizsgált névfajták a névkutatás mostohagyermekének is tekinthetők, hiszen nem sorolhatjuk őket a régóta kedvelt, alaposan feldolgozott témák közé. Ennek megvannak a most nem részletezendő okai – nyilván leginkább a denotátumok fontosságával és a névfajták történeti adatainak megjelenésével függenek össze. A létesítmények elnevezései a gazdaság- és társadalomtörténet változásai, a forrásadatoltság javulása kapcsán csak az utóbbi századokban szaporodnak meg (történeti rétegződésükről l. HÁRI 2005). Ráadásul a névfajta elkülönítésében sincs teljes konszenzus (már ha egy adott összefoglaló munka egyáltalán említi őket külön); határuk bizonytalan – bár ezt annak is lehet tulajdonítani, hogy külön, alaposabban nem foglalkoztak velük. Az említett hiányon kívül van még egy igen jelentős ok, ami miatt már régóta nem tűr halasztást ezen nevek független elemzése: a gyakoriságuk. Korábbi vizsgálataim során, melyek a Móri járás (Fejér m.) egykori kilenc településének helynévrendszerét érintették, megállapítottam, hogy az adott névanyag több mint 40%-a sorolható a létesítménynevek közé (ezzel szemben egy korai ómagyar kori korpuszban ez az arány csupán 3%; vö. HÁRI 2002: 59). Ez a tény napjainkban több feladatot is ró ránk: gondolhatunk többek között arra, hogy e hatalmas névállomány az alkalmazott névtan számára jelöl ki teendőket (pl. a mindennapi helyesírás területén – vö. FARKAS 2008).

1.2. A továbbiakban az emberi tevékenységhez kötődő, annak révén kialakult helyek megnevezésére szolgáló fogalmakat tisztázom. Az *épület* szó jelentését „A magyar nyelv értelmező szótára” így adja meg: ’emberek, állatok befogadására, ott-tartózkodására vagy anyagok elhelyezésére, tárolására alkalmas, szilárd anyagokból készült, állandó jellegű építmény’ (ÉrtSz. *épület* a.). Ennél tágabb hatókörű az *építmény* szó szűkszavúan megfogalmazott első jelentése: ’építéssel készült alkotás, építés eredménye (pl. állványzat, gát, ház, híd, töltés, tribün, vasúti pálya)’ (ÉrtSz. *építmény* a.). A „Magyar nagylexikon” megfogalmazásában: „építőanyagok felhasználásával készített létesítmények gyűjtőneve; így építmény mindenfajta épület, de építmények az acélból készült hidak, tornyok, távvezetékoszlopok, a csatornák és földből készített töltések is...” (Nagylex. *építmény* a.).

A hosszabb idézést szükségesnek tartottam: egyrészt a fogalmakról élő képek felrajzolása céljából, másrészt azért is, hogy jelentéskörük tágasságát némiképp így is érzékeltessem (látható, hogy a felsorolás a meghatározásoknak fontos eszköze: részben az adekvát jelentés megadásának hiányával, kikerülésével is magyarázható). A jelöltek oldaláról illetékes szakmai lexikonunk, a „Műszaki lexikon” határozottabban fogalmaz: épületnek tekinti a magasépítéssel létrehozott építményeket, amelyek „térelhatárolás útján [...]

összességükben tereket alkotnak” abból a célból, hogy különböző társadalmi-gazdasági funkciók részfeladatait, az azokban részt vevő embereket és eszközöket a többi részfeladat zavaró hatásától és a külső környezet kedvezőtlen befolyásától a kívánatos mértékben elszigeteljük (MűszLex. *épület* a.). A lexikon az építmények közé az épületeken kívül a mélyépítéssel készült létesítményeket (alagutak, hidak, csatornák stb.) is besorolja. A műszaki alkotások közül a termelő, kommunális és egyéb funkciókban részt vevő berendezéseket nem tartja építménynek (pl. kemence, daru), csak azokat, amelyek az említett tevékenységekben közvetlenül nem kapnak szerepet, hanem a berendezések csoportjának a külvilággal való kapcsolatát segítik, vagy a kedvezőtlen hatásoktól védik őket (pl. darupálya, tetőszerkezet – MűszLex. *építmény* a.).

Az épületek csoportja tehát az építmények halmazának egy részét képezi. Az *épület* értelmezésének jellegzetességét a halmazába tartozó elemek funkciója adja meg az építmények nagyobb egységén belül; ez nyilván sajátos formai jegyekkel is együtt jár: az épületek zárt jellegére az ÉKsz.² is utal (*épület* a.). Az *építmény* jelentésében elkészítésének módja, alkotórészeinek anyaga a meghatározó. Felhasználásukat tekintve tehát szolgálhatnak épületként vagy más feladatot is betölthetnek. (Ez igen széles kört ölel fel; pl. utak, hidak, víztározók, mészegető kemencék, vadetető, vermek, dőgterek, sportpályák, helyhez kötött tárgyak, haranglábak, sáncok stb.).

A lehetséges definíciókból kiindulva (az épület: emberek, állatok befogadására, ott-tartózkodására vagy anyagok elhelyezésére, tárolására alkalmas, szilárd anyagokból készült, zárt vagy részben zárt, állandó jellegű építmény; az építmény: építőanyagok felhasználásával, emberi közreműködéssel készített alkotás, mely épületként vagy egyéb célra szolgál) adhatjuk meg a – jellegzetesen nyelven kívüli szempontokra támaszkodó – névtani műszavak jelentését is. Ezek alapján az **épületnév** olyan helynév, melynek denotátuma épület vagy épületcsoport, az **építménynév** pedig olyan helynév, amelynek denotátuma építmény vagy építmények csoportja.

1.3. A létesítmény kifejezést az építménynél némileg tágabb értelemben használom. A létesítmények halmazának vannak olyan elemei, amelyek kívül esnek az építmények csoportján: nem építés által válnak létesítménnyé (miként az építmények), hanem a használat, felhasználás teremti meg azt a többletet, amelytől létesítménynek tekinthetjük őket. Ilyen hasznosítás lehet például a *Szérűskert* esetében a terménytárolás vagy a szemnyerés mozzanata, a kerítettség megléte mellett. Egy határjel esetében maga a (határjárás tevékenységével részben párhuzamos) névadás formálja létesítménnyé az adott helyet, objektumot – noha általában külső jegyei is vannak a határpontok kialakításának (határhalmok emelése), de például az élő fák kereszttel történő megjelölése semmiképpen sem tekinthető építésnek. Egy ki nem épített, táblával nem jelölt autóbusz-megállót (bár a megjelölést, a kialakítást már szabályok írják elő) a használat, szokás tesz létesítménnyé. Egy homokhordó gödör, egy jelöletlen, de nevet mégis viselő sír szintén nem tekinthető építménynek.

A *létesítmény* szót a hivatalos jellegű használat ugyan erősen lefoglalta, jelentését leszűkítette: ’állami, társadalmi, közösségi tevékenység céljaira létesített nagyobb szabású építmény, üzem, intézmény stb.’ (ÉrtSz. *létesítmény* a.). A MűszLex. az *építmény* „mezéjében” maradván értelmezi a tágabb jelentésű létesítmény fogalmát, melybe a rendeltetés-szerű használatához szükséges berendezéseket és felszereléseket is beleveszi. Megjegyzi azonban, hogy ez a megjelölés elsősorban nagyobb együttes beruházások (gyártelep,

bánya, lakótelep stb.) esetében jelentkezik (MűszLex. *építmény, létesítmény* a.). Mindazonáltal a kifejezést alkalmasnak tartom arra, hogy névtani használatban ne csupán a jelentősebb építményeket, illetőleg építmények csoportját jelölje, hanem – alapszava etimológiájának megfelelően – azoknak a helyeknek a megnevezésére is használható legyen, amelyek nem kizárólag építés útján keletkeztek, hanem az emberi alkotás, létrehozás különböző formáinak eredményei (vö. a *lesz* ige 'születik, keletkezik' jelentése; TESz. *lét, létesít, létesül* a.).

Mindezek után a **létesítménynév** meghatározását így foglalhatom össze: olyan helynév vagy helynévként is értelmezhető tulajdonnév, melynek denotátuma (annak teljes egésze) emberi munka eredményeként vagy annak következtében jött létre. Lehet egyetlen objektum vagy objektumok csoportja is; utóbbi esetben lakóépületet csak korlátozott számban (négyet-ötöt) tartalmazhat. Noha mezőgazdasági (növénytermesztési, állattenyésztési, halgazdálkodási stb.) funkciót is hordozhat, nem kizárólag annak átalakító hatása következtében alakult ki.

A létesítményeket – bár érintkezési pontok vannak – el kell különítenünk a településszektől. A létesítmények egy végletes értelmezésében azonban (ha a lakóépületek számát a létesítményen belül nem korlátozzuk) minden település létesítménynek is tekinthető. (A létesítménynevek és helységnevek, településrésznevek határterületének kérdésére később még visszatérek.) A fenti definíció utolsó mondatának célja, hogy feljogosítson bennünket arra, hogy a létesítményneveket a magyar szakirodalomban LŐRINCZE LAJOS óta használt **műveltségi nevek** osztályának (LŐRINCZE 1947: 14–20) egy szűkebb csoportjaként értelmezhezzük. Nem értendő ide tehát az – ADOLF BACH megfogalmazásában (BACH 1953: 370) – nevükben az emberi használat átalakító erejét (der Benutzung durch Menschen) tükröző objektumok (rétek, legelők, erdők, szántók stb.) elnevezései. A jelentés egészének létesítményre vonatkozását a *kert* földrajzi köznévi elemet tartalmazó helyek nagyobb részénél szükséges hangsúlyozni, melyek nevükben mesterséges kerítésre, árokra utalnak ugyan, azonban rendszerint határrészt jelölnek. Ezek az építmények csupán elemei az ilyen nevek denotátumának, de nem azonosak azzal: így jogosnak látszik, ha nem szerepeltetjük őket a létesítménynevek között (pl. *Irtáskert, Csikó-kert, Káposztáskert*). A nevek *kert* eleme a védelmet, elhatárolást szolgáló építmények jelenlétére utal (vö. BALOGH 1984: 515–8). De például a *Szérűskert* név mellett a *Fáskert* elnevezés is (utóbbi akkor, ha 'falerakat' a jelentése) tároló funkciójú helyeket jelöl, ezért a létesítménynevek közé sorolhatjuk.

1.4. A létesítmény, létesítménynév fogalmát, amennyiben használják, a névkutatók is tágabban szokták értelmezni. A továbbiakban röviden áttekintem a terminus használatát bizonyos nemzetközi kitekintéssel – a kifejezések használatának függvényében. Már előljáróban megjegyezhető, hogy az alkalmazott műszók gyakorlatilag egyetlen tárgyalt esetben sem szoros értelemben vett szinonimái egymásnak, de jelentéseik rokonok.

A külföldi szerzők közül a már idézett ADOLF BACH a műveltségi neveken belül tárgyalja azokat a helyneveket, amelyek emberi létesítményeket, berendezéseket jelölnek (menschlichen Anlagen, Einrichtungen – BACH 1953: xix). A francia névtani szakirodalomban JEAN-MARIE RICOLFIS többszintű és kevert helynévosztályozásában az emberi munka eredményei (l'oeuvre de l'homme) közt mutatja be a kézművességhez, iparhoz, kereskedelemhez, a közlekedési utakhoz kapcsolódó, valamint a történelemre és vallásra utaló kifejezéseket magukba foglaló neveket (RICOLFIS 1980: 28; ez LŐRINCZE műveltségi

névi csoportjához áll közel megnevezésében és tartalmában is). Némileg szűkebb körre vonatkozik CHRISTIAN BAYLON és PAUL FABRE egyetemi oktatási célokra készült könyvének jellemzően rövidre fogott leíró részében a helynévfajták közül tárgyunkra vonatkozatható *constructions et travaux des hommes* (építmények és emberi alkotások) kifejezés (BAYLON–FABRE 1982: 233–4).

A magyar névtudományban az élőnyelvi gyűjtések 20. századi megélénkülése nyomán növekedett meg az építménynevek, létesítménynevek iránti figyelem. INCZEFI GÉZA helynév-tipológiájában a *létesítménynév* kifejezést alkalmazza sajátos rendszerezésének megfelelően mind a személynévi, mind a csak köznévi elemet tartalmazó helynevek osztályozásakor (INCZEFI 1970: 104–5). J. SOLTÉSZ KATALIN elméleti áttekintésében a városrész- és utcanevek mellett foglalkozik az építménynevekkel (J. SOLTÉSZ 1979: 88). HAJDÚ MIHÁLY az 1970-es évek végén kibontakozó terminológiai eszmecsere folyamán az *épületnév* és *építménynév* műszavak közötti választásban tanácstalan, bár inkább az utóbbi felé hajlik: „Az elsőbe nem illenek be a hidak, gátak stb. nevei, az utóbbi viszont inkább éppen ezekre látszik vonatkozni, s a tanyaneveket nehezen lehet beleérteni” (HAJDÚ 1979: 22). Ekkor még a helynevek között képzelet el a névtípus helyét, másfél évtizeddel később azonban, a középiskolai oktatás igényeire számító névtani összefoglalójában már más véleményt formál: önálló – nem a helynevekhez tartozó – névfajtaként ír az emberi létesítmények neveiről (HAJDÚ 1994: 67). HOFFMANN ISTVÁN névrendszertani leírásában az *építménynevek* terminust használja. A valóságnak az általa ide sorolt elemeit finom alcsoportokkal tagolja (HOFFMANN 1993: 37). KÁLNÁSI ÁRPÁD a szatmári helynévtípusok vizsgálata során a *létesítménynév* kifejezést használja, a műszót azonban csak felsorolás jelleggel határozza meg (KÁLNÁSI 1996: 165).

A helynévfajta megnevezésén kívül más, a szakirodalomban használt, hasznosítható és használatra érdemes, kapcsolódó kifejezés értelmezésére is szükség van. A terminológia egységesítése fájó hiánya földrajzinév-kutatásunknak. E probléma megoldására több kutató is javasolta egy terminológiai szótár megalkotását. Hasonló jellegű külföldi szakmunkák ismertetése kapcsán példának okáért FEHÉRTÓI KATALIN (1966: 246), MIZSER LAJOS (1979: 248) vagy a Névtani Értesítő indulása nyomán kialakult elnevezésbeli vitában VARGA MÁRIA (1980: 59), aki a földrajzinév-gyűjtő munka egy állomásaként szerette volna, hogy „mielőbb tegyék közzé a földrajzi nevek terminológiai jegyzékét”. Helynévkutatásunknak 1958 és az ezredforduló közti történetét feldolgozó művében HOFFMANN ISTVÁN érzékeltette a kérdés fontosságát (HOFFMANN 2003: 54–5).

1.5. A létesítménynevek alá sorolható alcsoportok megnevezésére is számos műszó él mind a nemzetközi, mind a magyar szakirodalomban. Csak néhány példát említek a használatos kifejezések közül. Az 1990-es évek közepén megjelent nemzetközi névtani enciklopédia vonatkozó német nyelvű fejezetei az *Apothekennamen* ('patikanevek'; HELLFRITZSCH 1996a: 1590), *Klosternamen* ('kolostornevek'; REITZENSTEIN 1996: 1593), *Burgnamen* ('várnevek'; BOXLER 1996: 1596), *Gasthausnamen* ('vendéglőnevek'; LORENZ JEHLE 1996: 1601), *Gruben- und Zechennamen* ('bányanevek, bányüzemek nevei'; HELLFRITZSCH 1996b: 1613), a föld alatti toponímiát összefoglaló francia nyelvű tanulmány a *noms de veines* 'bányanevek' és a *stratonymes* 'a kőszénbányák és kőbányák elnevezései' (GERMAIN 1996: 1531–2) terminusokat használja. Kézenfekvő műszó a *Hausnamen* ('háznevek'; GROHNE 1902). A német szakirodalom a külterületen fekvő utak neveit a *Straßenname* 'útnév' szakkifejezéssel jelöli. A szó jelölési köre a 19. század elejétől

kezdt kitérni, ma minden közlekedésre szolgáló helyet lehet érteni alatta. Ugyanilyen funkciója van a hasonló jelentésű, görög eredetű *Hodonym* műszónak (VINCZE 1996: 90–1); ez újabban más nyelvek névtani irodalmában is tért hódít (francia *odonyme, odonymie*; vö. GENDRON 2006).

Az angol nyelvű országok szakembereinek kedvelt névtípusait jelöli a *house names* ('háznevek'; ASHLEY 1972: 288), *post office names* ('postanevek'; LAPIERRE 1982: 105), *shop names* (DUNKLING 1993: 181) és *business names* ('üzletnevek'; HERBERT 1999: 249), *pub names* ('kocsmanevék'; DUNKLING 1993: 183).

A magyar névtudomány műszóhasználatában is – e névtípus kutatásának napirendre kerülésével – megjelent néhány kifejezés: *hidnevek, állomásnév* (J. SOLTÉSZ 1979: 90, 93); *háznevek, villanevek* (HAJDÚ 1979: 23); *lakóparknevek* (HEGEDŰS 2008); *kocsmá- és csárdanevek* (KIS 1999: 323); *kávéháznevek* (HAVAS 2002); *üzletnevek* (BIRÓ 1985); *templomnevek* (MEZŐ 1998: 113); *patikanevek* (ÖRDÖG 1981: 235) és szinonimaként *gyógyszertárnevek* (BÖLCSKEI 2003); *bányanevek* (MIZSER 1995: 131); *várnevek* (ZELLIGER 1991: 545); *kútnevek* (HÉVVÍZI 1989: 102); *útnevek* (BENKŐ 1998: 176) stb. POSGAY ILDIKÓ 1981-ben *vendéglátóipari nevek-ről* beszél (1981: 241), 1997-ben – hasonló anyagot vizsgálva – terminusként már összetett szót használ: *eszpresszónevek* (1997: 590).

A különféle denotátumcsoportokra alkalmazott helynévfajok megnevezései általában egyértelműek, beszélő kifejezések. Az 1960-as években megjelent német névtudományi szakszótár szerzője, WITKOWSKI az ilyen magától értetődő összetételeket nem is vette fel a szócikkek közé (vö. FEHÉRTÓI 1966: 246).

A használatos szakkifejezések egységesítése rendkívül fontos feladat. Rendet a többértelműségben egy – már oly sokak által felvetett – széles szakmai körökben elfogadható terminológiai szótár megalkotása teremthetne. A végső megállapodást nyilván az élő gyakorlat is befolyásolná.

1.6. Itt csak röviden van alkalmam utalni az **épület és épületcsoport (építmény és építménycsoport, létesítmény és létesítménycsoport)** – mint létesítménynevek jelöltjeinek – egymáshoz való viszonyulásának kérdésére. A denotátumpárok a tulajdonnevek hierarchikus, több szintet felölelő rendszerébe illeszkednek bele. (Az egymással szorosabban összefüggő helynévi szintek közti kapcsolatokról részletesebben l. HÁRI 2010.)

Hogy a helynévfajta altípusai miként jelennek meg a szakirodalomban, mely nagyobb névosztályba, miként sorolják be őket, erre a létesítménynevek csoportjait bemutató későbbi dolgozatban térek ki.

2. A névfajta érintkezése a köznevekkel, más tulajdonnévfajtaikkal

2.1. Létesítménynevek és köznevek határterülete. – A tulajdonnév és a köznévi határterületét vizsgáló szakirodalom igen gazdag. Itt – a teljesség és a reprezentáció igénye nélkül – csak utalásszerűen hivatkozom néhányukra. Az elsők között BÁRCZI GÉZA az, aki jelzi, hogy néha – főként határnevekkel kapcsolatban – nehéz eldönteni, vajon valóban földrajzi névvel, a földrajzi tárgy egyedi nevével vagy egyszerűen köznévi megnevezésével állunk-e szemben (BÁRCZI 1958: 145). Legegyszerűbben az alakilag a földrajzi köznevekkel megegyező, hasadással keletkezett helyneveket iktathatnánk ki a tulajdonnevek közül. Az épületek, létesítmények nevei között sok ilyen etimológiailag áttetsző, egyszerű szerkezetű, gyakran előforduló, „köznap” név van (*Templom, Pásztorház,*

Kőbánya, Temető). Ez a jelenség a megyei helynévgyűjtések kezdeti szakaszában is sok vitára adott okot. HAJDÚ MIHÁLY így ír tapasztalatairól: „A fonyódi járás névanyagában (amelynek ellenőrzője és közlétevéje én voltam) sok olyan épület, főleg villa neve kerül be, amely – a szerkesztők véleménye szerint – nem oda való. Szerintem pedig sok olyan maradt ki, amely oda való lett volna. El kell ismernem a szerkesztők igazát abban, hogy nem lehet határt húzni az ilyen típusú nevek között. Tulajdonképpen minden egyes háznak van neve, és közösségi érvényűnek kell tekintenünk, ha már az utcabeliek, legalább 30-40 ember ismeri és használja ezeket” (HAJDÚ 1979: 22). Később még jobban kitolja a határt, mikor – ismét a nyelvhasználat oldaláról érvelve – minden olyan nyelvi jelet tulajdonnévnek fogad el, amelyet megalkotója vagy használója annak tekint (HAJDÚ 1998: 12). A szokványosnak, a köznévihez hasonlóknak, azzal azonosnak tűnőnek is van jelentősége, mint név következtetések levonására alkalmas. S ha esetleg a névrendszer egy részletében az átlagosnál nagyobb számban fordulnak elő ilyen elemek, az is bírhat valamilyen szereppel.

A csókakői vár neve – példának okáért, az építmény történeti jelentőségénél fogva – gyakran szerepelt az írott forrásokban a többnyire széles (megyei, uradalmi, országos) látószögből nézve *Csóka, Csókakő, Csókavár, Csókakővár* stb. nevek különféle változataiban. A helybeli szinkrón, beszélt nyelvi alak viszont csupán: *Vár* (vö. H. 56–8). Ennek ellenére nem gondolhatjuk, hogy ez nem tulajdonneve az objektumnak. Éppen így vagyunk a szélesebb ismertségre szert nem tett, csak a köznévi képződményekhez hasonló megnevezéseket viselő, adott elnevező közösségben egyszeri névvel ellátott létesítményekkel (*Marhacsapás, Bikaistálló, Tégláégető, Malom, Hamuház, Pálinkaház, Olajütő, Dögtemető, Mázsaház, Vizmű, Száritó, Major, Vendégfogadó, Gyógyszertár, Községház, Iskola, Posta, Buszmegálló, Állomás, Kálvária, Keresztfa* stb.).

SEBESTYÉN ÁRPÁD az ilyen, hasadással keletkezett helyneveket ráértéses egyedítésnek nevezi; egy köznévi objektumra való alkalmazásával, rögzülés során tulajdonnévvé válhat (1970: 306).

INCZEFI GÉZA éppen a helynevek köznévi jelentéstartalmának elevenségét használta fel, hogy annak (általán mérhetőnek vélt) mértéke alapján minősítse a neveket. Elképzelésének reális alapja, hogy egykor minden földrajzi név etimológiailag áttetsző volt, a név köznévi jelentéstartalma és a jelölt táj közti kapcsolat szoros volt. A név és a denotátum közti viszony ilyen jellegű erőssége szerint hat csoportba osztja a helyneveket. A köznévi megjelöléshez legközelebb álló „A típus” (*Vakszék, Töltésoldal*) elemei a köznévi és a tulajdonnév határterületén állnak. Ezekről szerinte nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy tulajdonnevek-e, vagy csak egy táj köznévi megjelölései. Névhászlati szempontból azonban fontos megállapítást tesz, amikor a determináns nélküli megnevezésekről megállapítja, hogy az adott szűk névközösségben, a környékről folyó beszédhelyzetben teljes értékű identifikáló szerepük van, ezért tulajdonnévnek tekintendők attól függetlenül, hogy a beszélők névismeretében más terület jelölésére is szolgálnak (INCZEFI 1970: 47–51). Ugyanígy lehet kisebb egységekben is – a szinkroniában – önálló névértéke ugyanannak a hangsornak: 1835: *ökör istálló* – a belső majorban és [1835 u.]: *ökör istálló* – az igari majorban (H. 77, 111); Csókakőn a *Homokos-gödör* helynév egyaránt él a faluban és az Orondi-erdőben található objektumra (H. 52, 66); igaz az előbbinek a névben jelölt funkciója már megszűnt.

Az élő nevek vagy akként a gyűjteményekbe került adatok társadalmi használati értéke, névterjedelme – annak, aki nem sajnálja rá a fáradságot – elvileg könnyedén ellenőrizhető,

nem így van azonban általában a történeti adatokkal. A köznév és a tulajdonnév (helynév) elkülönítésének gondjával jellegzetesen az oklevelek (de más iratfajták) helynévi szórványainak, elemeinek vizsgálata során – a (kielégítő) kontextus hiányának következtében – számos kutató szembesül(t). Itt találkozhatunk sajátos alakú és szerkezetű névalakulatokkal, melyek megítélésében különféle véleményekre bukannyaunk. A problémákör megítélésére, bemutatására most nem térünk ki; jelen dolgozatunk kereteit az szétfeszítené.

2.2. A létesítménynevek és más tulajdonnévfajták érintkezése. – A létesítménynevek elkülönítése bizonyos érintkezési pontokon mind más tulajdonnévfajtaiktól, mind egyes helynévfajtaiktól nehéznek bizonyulhat. HOFFMANN ISTVÁN megállapítja, hogy a szervezett helynévgyűjtések útmutatói igazából a gyűjtők nyelvi intuíciójára bízták a helynevek kiválasztását, elméleti megfontolások ebben a kérdésben kevesebb szerepet játszottak (2003: 63).

2.2.1. A létesítménynév az a helynévfajta, amelynek számos altípusa a helynevek közül a legnyilvánvalóbb összefüggésben áll az intézménynevekkel. ADOLF BACH megállapításából kiindulva, aki a vendéglők, középületek neveit a helyneveken belül, az épületnevek alfajában helyezi el, J. SOLTÉSZ KATALIN leszögezi, hogy ezek a típusok csak átvitt használatban jelölik az épületet, elsődlegesen intézménynevek (1979: 97).

A magyar névtudományban mindkét nézetnek vannak hívei, de névtani konferenciák kötetei, gyűjteményes kiadványok az ezekkel a nevekkel foglalkozó tanulmányokat, akkor is, ha szerzőjük a nevek helynévi jegyeit hangsúlyozza, rendre az intézménynevek, egyéb nevek szekciójában közlik. A már említett „Namenforschung” című kézikönyv is a tárgynevek és intézménynevek közé utalja nemcsak a kocsmaneveket, patikaneveket, hanem a várak, kolostorok, sőt a bányák neveit is (HSK. 1590–610).

HAJDÚ MIHÁLY tulajdonnevekről készített összefoglalójában a létesítménynevek számára önálló osztályt nyit, melynek egy alfajába sorolja az intézményneveket: szoros kapcsolatot lát tehát közöttük. Állásfoglalását úgy értelmezhetjük, hogy az intézménynevek azon létesítmények megnevezésére szolgálnak, amelyek önálló vagy annak tekinthető jogi személyek és a rendszeres emberi csoportosulások képviselői. Kételyeit a töltések, csatornák, árkok megnevezései kapcsán fogalmazza meg. Ezek szintén emberi létesítmények, de – mint mondja – inkább a talajfelszín és a vízrajz nevei közé tartoznak, vagyis helynevek (HAJDÚ 1994: 67–9). Ugyanő „Általános és magyar névtan”-ának névrendszertani fejezetében már nem foglal állást a kérdésben (HAJDÚ 2003: 150). HEGEDŰS ATTILA a lakóparkok elnevezéseit bemutatva (melyeket egyértelműen helyneveknek tart) nemcsak intézménynévi, hanem márkanévi jellegzetességüket is kiemeli (HEGEDŰS 2008: 117). Ugyanakkor a helyneveken belül – kialakításuktól, méretüktől függően – a létesítmény- és településrésznevek között mozoghatnak. Az OH. ugyanebben a kérdésben nem vállalja magára a döntést, hiszen a háznevek helyesírásáról az intézménynevek között szól, noha megengedi, hogy a névcsoport a földrajzi nevek körébe is sorolható (OH. 221).

SEBESTYÉN ÁRPÁD „A földrajzi nevek és megjelölések írásának szabályai”-ban szereplő *földrajzi megjelölés* terminus bírálata során így fogalmaz: „Világos, hogy e »megjelölések« első két csoportja valóban tulajdonnév, egyedi objektum vagy intézménynév neve, így fölösleges a nevektől különválasztani. Legfeljebb azt lehetne megemlíteni velük

kapcsolatban, hogy a földrajzi nevek más tulajdonnévi kategóriákkal szoros kapcsolatban, esetenként átfedésben vannak” (SEBESTYÉN 1971: 164).

Alakilag elsősorban az intézménynevek beszélt nyelvi használata emlékeztet, a rövidített alakok miatt, az építménynevekre (vö. BACHÁT 1983, KOVÁCS 2001: 120, LÉVAI 2001: 125–6). A becéző változatok is gyengítik az intézménynévi jelleget, elősegíthetik a hely képzetének előtérbe kerülését (vö. BACHÁT 1981: 33–4). Mozgást jelentő igék mellett a helyviszonyragokkal ellátott névalakok is a lokális jelleget erősítik (*megyek a Sprintbe, az Akadémiára, a Patyolatban jártam; pályázatot nyújtottam be az Akadémiához, a Sprintnél tanulok*). A névfajták besorolásánál jelen lévő szempontként a denotatumoknak az emberi tudatban élő képzetéről szól FÁBIÁN PÁL, amikor a pályaudvarok, temetők neveit a helynevekhez (városrésznevekhez, utcanevekhez) közelíti (FÁBIÁN 1960: 444). KAKUK MÁTYÁS különböző típusú helyek tréfás hangulatú népi neveit közli. Keletkezésük lélektani okának a helyeknek a megnevezőhöz közelebb álló névvel történő megnevezését tartja (KAKUK 1984: 272). Hozzátehetjük, hogy a név újjáteremtésének aktusa leginkább az egyértelműen hivatalos intézménynévvel megjelölt létesítmények megnevezéseinél fedezhető fel: „A feleségem a *Gatyába* [Vörös Csillag Ruhaiipari Szövetkezet] dógozik, én még a *Bundába* [Pannonia Szörmekikészítő és Szörmekonfekció Vállalat].” Kollégium (*Kancakolostor*), üzletek (*Haramija áruház*), buszmegálló (*Nyugalom völgye*), vendéglátóhelyek (*Márványistálló*) (KAKUK 1984: 271), *Sörgyár* (H. 143) esetében is hozhatók ilyen példák.

Az épületnevek fajtajelölő elemeit – „A földrajzi nevek helyesírása”-nak szóhasználatával a **földrajzi megjelöléseket** (FöNH. 15) –, amelyek intézmények helyjelölő köznévi részei is lehetnek, többben nem tekintik helynévalkotó elemeknek, s az ilyen közszavakat tartalmazó tulajdonneveket inkább intézménynévként értelmezik (NEMES 2001: 91). NEMES MAGDOLNA KÁLNÁSI ÁRPÁD véleményét közli, mely szerint a belterületen található egyedi objektumok közszoói megjelöléseinek (általában) nincs helye az adattárakban. Ugyanakkor megállapítja: „Mivel a nyelvészeken kívül más tudományágak művelői is használják az adattárakat, ő maga is rugalmasan kezeli ezt az elvet, s olykor bekerültek a szatmári kötetekbe ilyen jellegű adatok. Vitathatatlan, hogy egy közösségben az ilyenfajta neveknek is lehet identifikáló szerepe, de ezek igen közel állnak az intézménynevek, épületnevek csoportjához.” Később pedig: „Úgy vélem, ezeket is fel kell vennünk a földrajzi köznevek közé, hiszen helyet jelölő, bár általánosabb jelentésű közszavak” (NEMES 1999: 339). Lexikális szempontból éppen ezek jelentik az összekötő kapcsot helynevek és intézménynevek között (ANTALNÉ SZABÓ 1983: 4).

Amennyiben a földrajzi köznévfogalma magába foglalja a helynevek fajtajelölő elemeit is, akkor nem célszerű minden helynév ilyen alkotóit földrajzi köznévknek tekinteni? Ha így járunk el, és a létesítménynevek minden altípusáról elfogadjuk, hogy helynevek, illetve helynévi szerepet is betölthetnek, fajtajelölő elemeiket földrajzi köznévknek kell elfogadnunk. Az épületet, mesterséges objektumot (tárgyat, építményt) stb. jelentő típusjelölő közszavakat (*gunyhó, ház, kereszt, kocsmá, major, temető* stb.) PENAVIN OLGA is földrajzi közneveknek tartja (1975: 541; vö. még FEKETE 1991: 173–5).

Egy jelentős részüket, a pályaudvarok, megállóhelyek, repülőterek, mozik, vendéglők, eszpresszók, üzletek, fürdők, temetők stb. nevét „A magyar helyesírás szabályai” sem fogadja el egyértelműen intézményneveknek, mivel nem érvényesülnek bennük maradéktalanul a névfajtára a meghatározásokban (J. SOLTÉSZ 1979: 95, HAJDÚ 1994: 68)

foglalt jellemző ismérvek (BOZSIK 1989: 83). A csoport besorolásán az OH. sem változtat (220).

Az egyes altípusoknak a létesítménynevekhez való sorolását – melynek felvázolására más alkalommal talán lesz módomban részletesebben is kitérni – több érv is támogatja. Az intézmények gyakran egy épületben működnek. Ilyenkor könnyen mondhatjuk, hogy az épület neve valójában az intézmény neve, vagy csak másodlagosan jelöli az épületet (pl. *Parlament*). De mi van akkor, amikor egy intézmény több épületben működik, s az épületeknek különböző nevük van? Hivatalos intézménynévi megnevezés esetén ilyenkor gyakran az intézmény elkülönülve dolgozó részlegeinek nevével nevezzük meg az egyes épületeket (pl. *Csongrád Megyei Földhivatal térképészeti osztálya*). És ha nincs ilyen elkülönült egységről szó? A magyaralmási Általános Iskola – mint intézmény – két épületben működik. Az egyiket *Kastélyiskola*-nak, a másikat pedig *Két tantermes iskolá*-nak nevezik. Nyilvánvaló, hogy e két utóbbi tulajdonnév nem intézménynév, hanem helynév. A példában csak egy jogi személyről beszélhetünk. (Ugyanerre hívja fel a figyelmet BOZSIK GABRIELLA a mozinevek és az őket működtető intézmények kapcsolatában – BOZSIK 1993: 139; vö. még TIMKÓ 1980: 477.)

A gazdasági majorok nevét nem sorolják az intézménynevek közé, pedig a kollektív gazdálkodásban ezek is mezőgazdasági szövetkezetek, gazdaságok termelő egységei. Kisebb termelőszövetkezeteknél előfordul, hogy azok telephelye és működési területe egyetlen ilyen gazdasági központra korlátozódik. Ilyenkor az intézménynév helyet is jelölhet (*Váralja Termelőszövetkezet*; H. 68). Ha nagyobb az intézmény, több majorban is gazdálkodik, nevét nem lehet azonosítani a hozzá tartozó gazdaságokkal (Igaron például a Csákvári Állami Gazdaság számtalan egysége közül csak az egyik állattartó telepe működött; H. 110). SOLYMÁR IMRE is utal a termelőszövetkezetek intézményneveinek és a majorok helyneveinek kapcsolatára. Példája szerint a zombai *Egyesült Erővel Tsz.* központi majorjának (*Andormajor*) névváriánsa: *Vörös Csillag* (a tsz. korábbi neve után). A név metonimikusan a szomszédos buszmegállóra is átvonódott. Bonyhádön a *Pannónia* egyik majorja a *Petőfi tévesz.* (Ez a megnevezés még a nagy tsz. kialakulása előtti szövetkezet nevét őrizheti; SOLYMÁR 1981: 17.)

ÖRDÖG FERENC a gyógyszerárak neveit tipizálva megállapítja, hogy a közösségi használatban sok esetben nem hivatalos nevük élt, hanem egyszerűen csak a *patika*-ként emlegették, esetleg (helynév módjára) *alsó*, *felső* stb. jelzővel látták el őket (ÖRDÖG 1981: 236).

2.2.2. A létesítménynevek az intézményneveken kívül más névtípusokkal is érintkezhetnek. A hajókat csak alakjukra, formájukra nézve hozza összefüggésbe az épületekkel HAJDÚ MIHÁLY; elképzelhetőnek tartja – a kérdés azonban vizsgálódást igényelne –, hogy a kisebb hajók neve a villanevekével rokonítható (HAJDÚ 1994: 72–3). DUNKLING éppen a hajók és az autók sajátos típusáról, a háznevekhez és a tárgynevek csoportjához is sorolható átmenetként megemlített lakókocsi- és lakóhajónevekről állapítja meg az elnevezések gyakori motiváltságát, közelítését a háznevekéhez. A lakókocsik neve sokszor utal a tér zártságára (*Brief Encounter*, *Pent House*), a lakóhajóké a játékosság eszközét felhasználva, madár-, virág- és női nevek alkalmazásával részben például a vendéglátóhelyek, de az állatok névadásával is kapcsolatba hozható (DUNKLING 1993: 190).

HOFFMANN ISTVÁN a háznevekre (főként a nyaraló- és villanevekre) kitérve szól a tárgynevekkel való érintkezésük lehetőségéről (HOFFMANN 1993: 40). A hasonlóság nem igazán az objektumokban, hanem az elnevezések antropomorf jellegében fedezhető fel

(vö. J. SOLTÉSZ 1979: 70). Délnyugat-franciaországi villanevek vizsgálata során MONIQUE McDONALD is megfigyelte, hogy a nevek nagy részének megalkotásánál elsődleges szerepe van a családi emlékeknek (gyakran egy elhunyt családtag nevét adják a villának) és a természeti környezetnek (1983–1984: 121). A *Paprika* névről viszont azt írja, hogy motiválatlan, s némely személynévhez (a baszk *Pantchiká*-hoz és az orosz *Petruská*-hoz) való hasonlósága indukálhatta az elnevezést (1983–1984: 115, 117). J. SOLTÉSZ KATALIN az ember és az elnevezett közötti szoros kapcsolatot a fák és a tárgyak tulajdonneveinek vonatkozásában mutatta ki (1979: 78), de a jelenség pincék elnevezésében is megfigyelhető: *Hazavárlak pince* (H. 232).

2.2.3. HOFFMANN rámutat arra is, hogy a kisebb építmények, őrtornyok, keresztek, köztéri szobrok nevei a **művészeti alkotások** (szellemi alkotások) tulajdonneveihez állnak közel (HOFFMANN 1993: 40). Amerigo Tot „Csburgói Madonna” című szobra helynévként kevésbé értelmezhető, mivel a fehérvárcsburgói katolikus templomban áll. A neves építmények nevei a névfajta elhatárolását tekintve rokonságot mutatnak a művészeti, építészeti alkotásokkal (pl. a fehérvárcsburgói *Károlyi-kastély*, amely a pesti mintájára készült); intézményként értelmezve a helynevek és művészeti alkotások neveivel együtt akár három névfajtába is besorolhatók (pl. *Szépművészeti Múzeum, Operaház, Nemzeti Múzeum*; HAJDÚ 1994: 72).

2.3. A létesítménynevek és más helynévfajták kapcsolódási pontjai. – Beszélhetünk a nyelvi kifejezőmódok, valamint a név által jelölt tárgyi-fogalmi osztályok érintkezéséről is. Az első lehetőség következhet a denotátumok fizikai kapcsolatának közelségéből.

Ha a tágran értelmezett létesítménynévi csoport alosztályait, melyek az átmeneti kategóriákat is tartalmazzák, a helynévfajtákat általában osztályozó részletesen kidolgozott rendszerezésekkel egybevetjük, önkéntelenül előtűnnek a többféleképpen is értelmezhető névtípusok. HOFFMANN ISTVÁN így ír: „A helynevek jelölte denotátumok logikai fogalmi rendszerét azért is nehéz meghatározni, mert a helyek – más tulajdonnévfajták jelölteitől eltérően – nem individuálisan elkülönülő egyedek”, hierarchikus rendszert alkotnak (1993: 38). A helynévfajták belső átjárhatóságát sokan hangsúlyozzák. J. SOLTÉSZ KATALIN a természetföldrajzi és közigazgatási nevek határvonalának elmosódottságát említi (1979: 85). (Ehhez l. a *Vértesalja* makrotoponimát, mely történetileg tájnév, világi és egyházi közigazgatási név is volt, jelenleg pedig református egyházmegye neve; igaz, a denotátumok tényleges azonosságát is nehéz igazolni. A több jelentés névátvitel útján keletkezhetett, melynek kiindulópontja a tájnév lehetett; vö. H. 30). Ugyanakkor bizonyos korlátokat nem lehet átlépni, mert az a helynevek nyelvi szerkezetének helyes megítélését is befolyásolja. HOFFMANN ISTVÁN szerint ezért a helynevek nyelvi vizsgálatának mintegy előfeltétele a megfelelő helynévfajtába történő besorolásuk. (Az általa bemutatott *Sáros-patak – Sáros-patak* példák szemantikai és morfológiai szerkezetét, valamint keletkezéstörténeti típusának megítélését alapvetően befolyásolja, hogy település- vagy pataknévként értelmezzük-e; HOFFMANN 1993: 43.)

Kiindulásként HOFFMANN helynévosztályozását választva (1993: 36–7) tekintem át a létesítménynevek és más helynevek érintkezési pontjait. A **víznevek** közül emberi alkotásoknak is vehetők a mesterséges árkok, csatornák, mesterséges vízvételi helyek nevei. VÖRÖS OTTÓ a vasi vízrajzi köznevek vizsgálata során elkülöníti azokat, amelyek

mesterséges vízrajzi nevek alkotásában vesznek részt. A következőket említi: *csatorna, folyató, határárok, kanális* (ez szabályozott természetes folyóvíz is lehet), *malomárok, mosótó, öntözőcsatorna, sánc, tóka, vízárók, vízbarázda, halastó; bodon(kút), baromitató*. Egy részük természetes objektumok megnevezésére is szolgál: *árok, itató, kenderáztató, mosó, forráskút, kút*. A vízrajzi köznevek közé sorolja a vízzel kapcsolatos építményeket jelölő közneveket is: *árapasztó, bürü, dobogó, gát, gyaloghíd, gyalogbürü, hid, öntözőgát, ösztörű, sánc, zuhogó, zuhanó, zsilip* (VÖRÖS 1999). A hídneveket mások is bevezetik a vízrajzi tulajdonnevek közé (pl. KÁLNÁSI 1996: 184); magam másfajta szemlélet alapján (noha e névcsoport elemei szinte mindig víz fölötti hidakat jelölnek) a közlekedést szolgáló létesítmények között szerepeltetem őket. ADOLF BACH is az utak, utcák, átjárók jelentéskörébe teszi a hidakat (1953: 418). Problémát a természetes vizet is jelölő földrajzi köznevet tartalmazó nevek osztályozása jelenthet. A gyakran előforduló *kút* község a nyelvterület egy részén forrást és mesterséges víznyerőhelyet egyaránt jelölhet. Arra többen felhívták a figyelmet, hogy a *kút* adatainak szétválogatása a helynevekben, főleg az ellenőrizhetetlen történeti adatokban nehézségekbe ütközik. Magam azokat sorolom a létesítménynevek közé, amelyeknél az emberi beavatkozás mozzanatára történik utalás, még ha nem is fűrt kútról van szó, hanem forrásfoglalásról, forrásra, forrás mellé létesített kútépítményről.

A létesítménynevek másik érintkezési pontját a **lakott területek egyes típusai** jelentik, főként a létesítménynevek és helységnevek közötti határok megállapodástól függő meghúzása és némely településrésznévként, utcanévként nyilvántartott helynek létesítményként való értelmezhetősége okán. HOFFMANN a helységnevek között szerepelteti a puszták neveit is (1993: 37); joggal, hiszen ennél a helytípusnál a gazdasági tevékenység mellett a lakóépületek jelenléte is domináns, sőt gyakran nem is úgy jöttek létre, hogy gazdasági központot képezzenek (ezeknek lakói voltak a cselédek), hanem egyszerűen kisebb falvakat jelölnek. A *puszta* szó a feudális közigazgatás jogrendszerében olyan kisebb lakott helyeket nevez meg, amelyeken történeti okokból úrbéres jobbágyi telekrendszer nem alakult ki (lakói csak kisebb birtokkal rendelkező zsellérek), s földesúri tulajdonban álló területre (*pusztára*) települtek, a községeknek kijáró korlátozott önkormányzati jogokkal nem rendelkeztek. A polgári közigazgatásban is jelenthetett ugyanilyen kisebb települést, amely – mivel egy nagyobb község vagy községi rangra emelt puszta határába esett – önkormányzatot nem gyakorolt, megmaradt a puszta adminisztratív kategóriájában (például az egykori Móri járás területén Kőhányás (Vértes)kozma, Kápolnapuszta pedig Gánt határában). Sörédet például – mérete miatt – gyakran minősítik a 18. században hivatalos *puszta* (latin *praedium*) besorolása ellenére a *helység, falu, kis falu* (latin *possessio, possessiuncula, pagellus*) fajtajelölő szavakkal (vö. H. 244). Söréd közigazgatásilag Bodajkhoz tartozott. Annak megállapítása, hogy a polgári községi törvény megalkotása kapcsán (1871. évi XVIII. tc.) miként vált más településekkel ellentétben pusztából községgé, további kutatást igényel; okainak felderítése a történettudomány feladata. A puszta másik típusa a földesúri puszta, gyakorlatilag major továbbfejlődésével keletkezett. (A nagyobb majorok, puszták településsé válásának 1945, sőt 1989 után is tanúi lehettünk. Az új települések nevének vizsgálata – pl. *Feketepuszta > Mátyásföld; Daruhegy, Kisszentmiklós > Daruszentmiklós* – már e helységnevek kutatásának kérdésköréhez tartozik.) A *puszta* és a *major* fogalmának elválasztásában jelentősége van a lakóházak számának. Ez az ÉrtSz. megfogalmazásaiban is jelentkezik: a **major** „nagyobb gazdaság belterületen kívüli része, ahol az épületek állnak (gazdasági épületek,

esetleg lakóházak). Rendszerint a gazdaság igazgatási központja” (ÉrtSz. *major* a.; a szerző kiemelése). A **puszta** „<valamely nagyobb földbirtok központjában> mezőgazdasági **település**, gazdasági épületek, istállók, cselédlakások, gazdatiszti ház, urasági kastély stb. együttvéve; major” (ÉrtSz. *puszta* a.; a szerző kiemelése). Az elhatárolás alapja a lakóépületek száma lehet, ami a létesítménynév meghatározására adott javaslatban is szerepel (1910-ben a Fejér megyei puszták lakosainak száma átlagosan kétszáz fő volt; LUKÁCS 1998: 9). Nyelvi oldalról el kell mondani, hogy a gazdasági majorok nevében a *major* fajtajelölő elem mellett a *puszta* és a *tanya* szó is szerepelhet, mégsem befolyásolhatják a helynevek valóságyszerű osztályozását. Ezeket a lexikális elemzésben kell számba venni (vö. PELLÉNÉ 1980: 100–1).

A közigazgatási helységnévtárak alkalmazzák a **külterületi lakott hely** fogalmát, amely alá minden olyan épület, épülecsoport is besorolódik, melynek állandó lakosa van. A terminusnak és fogalomkörének névtani, a valóság elemeit osztályozó használatát én is szükségtelennek tartom. A névfajtákhoz való besorolásban az ilyen objektumokat egyszerűen épületnek, létesítménynek, tanyának, pusztának kell tekinteni (vö. HAJDÚ 1979: 22).

A **tanyanevek** átmenetisége az alföldi helynévgyűjtések kezdete óta sokakat foglalkoztatott. Az alföldi tanyanevekről (az eddigi kutatások, mind a névtaniak, mind a néprajziak ezeket részesítették előnyben) megállapították, hogy jelentésébe nemcsak a tanya épülete, épülecsoportja tartozik bele (HAJDÚ 1973: 60), hanem az őket körülvevő földterületek, az egész gazdaság is (PELLÉNÉ 1980: 100, BOGNÁR 1983: 30, HOFFMANN 1993: 40). Az idegen nyelvi párhuzamok is ezt a jelentést mutatják: francia *ferme* (ROSTAING 1945/1992: 91), észt *talu* (TROSKA 1995: 97), angol *farm* (LEHIKONEN 1990) – ugyanakkor a farmépület megnevezése elkülönül: *farmstead* (Hornby *farm*¹ a.) stb. Ebből kifolyólag a tanyanevek nem sorolhatók a létesítménynevek, a majorok nevei (amelyek csak az épülecsoportot jelölik) és az egyedülálló külterületi épületek (csárdák, őrházak, dohánypajták stb.) megnevezései közé. PELLE BÉLÁNÉ az eredeti funkciójukban működő tanyákról a következőket írja: „e nevek egyszerre voltak építménynevek és földrajzi nevek” (1981: 141). KÁLNÁSI ÁRPÁD, mivel a kialakulni látszó gyakorlattal ellentétben *tanyanév* alatt csak lakóházat és gazdasági épületet ért, egy csoportba gyúrta vizsgálataiban a tanyákat a majorokkal (1996: 158–64). NEMES MAGDOLNA joggal említi, hogy ebben a felfogásban a tanyaneveket lehetne akár termelő létesítmények alcsoportjaként is értelmezni (1999: 339). HEGEDŰS ATTILA Bács-Kiskun megyei vizsgálataiban KÁZMÉR MIKLÓS módszerét (KÁZMÉR 1957) követve elemzi a tanyaneveket – az alapelemek rendszerének változatosságát is bemutatva. Érdekes, hogy – bár a tanyanév fogalmát nem definiálja – számos, talán funkcióváltozás miatt idevehető (?) épületnevet is felsorol a névcsoportban (*Sipos-malom*, *Haleszi iskola*, *Nikola-csárda*, *Szeszfőzde* stb.). Elképzelhető, hogy ennek az okát a névfajta tartományának a kiterjesztésében kell keresnünk (HEGEDŰS 1980: 16–7).

Az alföldi tanyával nem egészen azonos jelenség a dunántúli. Kialakulásával csak a tagosítás után, a 19. század második felétől számolhatunk, de döntően inkább a Nagyatádi-féle földreformhoz, a tönkrement középbirtokok első világháborút követő kiparcellázásához köthető (vö. LUKÁCS 1998: 12, KATONA 1993: 369).

A Fejér megye déli részén fekvő Mezőfölddel ellentétben kevésbé alföldi jellegű Móri járás területén csak szórványosan alakultak ki tanyák, illetőleg tanyának nevezett határbeli kisparaszti épületek. A néprajzi irodalom által a tanya elődjének tartott szállás (vö. NéprLex. *tanya* a.) – a földrajzi nevek alapján – szintén nem volt jellemző a vidékre,

csupán Bodajkon van egy (*Mézeszállás*), Pusztavámon két nyoma (*Szili-szállás*, *Szarka-szállás*). Ha a tanyanév (C településnév) és az épületnév (C létesítménynév) fogalmát következetesen el akarjuk választani, akkor minden egyes paraszti tulajdonú tanyánál külön kell eldönteni, hogy hova soroljuk, az alapján, hogy mi a név denotátuma. Az általam vizsgált anyag gyér számú (összesen öt) adatában a névhasználók oldaláról a nevek jelöltjének meghatározásaként a tanyák épület(csoport) vagy lakott hely jellege dominál, az épülethez tartozó földterületek nem kapnak szerepet a jelentésben. A csókakői *Hofmantanya* és *Kuruc-tanya* esetében erre nem is nagyon volt lehetőség, mivel ugyanolyan szőlőbirtok tartozott csak hozzájuk, mint a szőlőhegy bármely átlagos pincéjéhez – a *tanya* névelem itt inkább azt jelzi, hogy az adott család kint lakott a szőlőben: nem pince, présház, hanem lakóépület. A tanyanév ellenkező, hagyományos 'farmtanya' jelentésére is van példa a szomszédos Zámolyról és Bodajkról. Az adatok kevésbé jellegzetes volta miatt a környező megyék helynévgyűjteményeiben is megvizsgáltam a kisparaszti tanyaelnevezéseket. Részletes elemzést nem folytattam, csak arra voltam kíváncsi, hogy mit jelölnek a *tanya* névrészt tartalmazó helynevek: az (egykori) épületeket és a körülöttük lévő földeket egyaránt, vagy csupán a (hajdani) épületeket. Annak kinyomozása, hogy az épületre vonatkozó neveken történeti viszonylatban az egész gazdaságot értették-e, adatok hiányában nem lehetséges. A lebontott épületek esetében földrajzi névvé válásuk még nem történt meg (vö. PELLÉNÉ 1981). Komárom megye egykori Tatai és Komáromi, Veszprém megye Veszprémi járásában a feltételnek megfelelő neveket átnézve mindkettőre találtam példákat. Csak az átmenet szempontjából fontos épületelnevezések lelőhelyei közül emelek ki néhányat: KMFN. 38/583., 49/196., 338–9., 52/193., 69/1., 10., 55., 73., 79., 87. stb.; VeMFN4. 14/458., 22/53., 62., 70–1., 76., 79., 28/111., 113., 206–7. stb. Számszerű felmérést nem végeztem, de a *tanya* elemet tartalmazó épületnevek aránya megközelíti a valódi tanyaneveket.

A településrészek nevei közül a temetők, parkok hozhatók kapcsolatba a létesítménynevekkel. Azon kívül, hogy emberi alkotások, az is megfontolandó érv a létesítményi besorolás elfogadása mellett, hogy nem mindegyikük található településen belül. A **temetőneveket** (pontosabban az azokat is magukban foglaló temetkezési helyek neveit) szemügyre véve vidéki területek helyneveinek vizsgálatakor különösen sokkal találkozni, főleg történeti anyag birtokában is, a külterületen. Akár a perifériára szorított közösségek temetőit nézzük (a *Zsidótemető* gyakran a határban van, távol a településtől; H. 140), akár más példákat: Isztiméren az *Ójdi Frithov* szántóföldön, illetőleg kertben feküdt; a középkori, illetve 17. század végi falu helyéhez valószínűleg ugyan közel, de a 19. században a külterületen volt található. Hozzátehetjük, hogy a temetők csoportjához vehető magányos sírok, csoportos temetések vagy tömegsírok jellegzetesen nem a lakott területekhez kapcsolódnak: 1717: *Hajdu Temetéshez közel* (H. 116), 1786: *Koldus Temető* (H. 37), *Rác temetői dűlő* (H. 252) stb. Ugyanez a helyzet a keresztény temetkezésekkel párhuzamosan élő Árpád-kori sírhelyekkel is, melyeknek azért jócskán található ómagyar kori adatuk (l. OklSz. *sír*¹ a.; vö. BALASSA 1989: 9–15). Mindebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a temetők belterületi nevekhez való sorolása két esetben jogos: a keresztény templom körüli temetkezéseknél és a templomot övező temetők rendjét követő, rendszerint az adott kor településének szélén létrejött temetők nagy részénél. Minden temetőnévre ez a beosztás nem érvényesíthető. A temetőneveket KÁLNÁSI ÁRPÁD is a létesítménynevek egy altípusaként (temetkezőhelyek) tartja számon (1996: 193–4).

Az *udvar*, *piac*, *vásártér* és *park* fajtajelölő elemet tartalmazó nevek, amelyek utcanevekként is használatosak (HAJDÚ 1975: 11, 1994: 63) névfajtájukat tekintve érintkezhetnek a létesítménynevekkel. A *park*, *udvar* főként hivatalos használatban lehet utcánév alapeleme. Viszont az ezeket tartalmazó nevek sokszor nem közlekedési útvonalak, vagy nem útvonaljellegű közterületet jelölnek elsősorban, hanem tényleg parkot, piacot, vásártérrel, lakcímbe nem kerülő udvart (KÁLNÁSI 1996: 61–2).

A **várnevek** (vö. *Csókakő*; H. 56–8) mint metonimikus névátvitel forrásai is inkább történeti vonatkozásban kapcsolódhatnak a településnevekhez jelöltjeiket illetően, amennyiben a vár még szinte egyenlő a településsel. TÓTH VALÉRIA szorosabban véve a településnevekhez tartozónak ítéli ezt a helyfajtát, mivel szerkezeti szempontból a kétrészes településnevekkel mutat rokonságot, másrészt pedig számos várnévből településnév alakult (*Földvár*, *Fehérvár*, *Újvár*, *Sárvár* stb.; TÓTH 2001: 58–9).

Ha következetesen ki szeretnénk terjeszteni a *létesítménynév* megjelölést a meghatározásnak megfelelő minden névcsoportra, akkor az utcaneveket (mint a belterületi közlekedési útvonalak neveit) is ide kellene sorolnunk. E helynévfajtát azonban a névkutatók külön tárgyalják, s nem lenne szerencsés megbontani ezt a viszonylagos konszenzust, még ha vannak is „érintkezési pontok” (vö. VINCZE 1996: 91–2).

Hivatkozott irodalom

- ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 1983. *Névírás-szociológia az intézménynevekben*. MND. 28. Budapest.
- ASHLEY, L. R. N. 1972. English House Names. *Names* 30: 288–90.
- BACH, ADOLF 1953. *Deutsche Namenkunde. II. Die deutschen Ortsnamen* 1. Heidelberg.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1981. Földrajzi nevek és intézménynevek az ifjúsági nyelvben. *Névtani Értesítő* 5: 31–4.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1983. Intézménynevek a nyelvhasználatban. *Magyar Nyelvjárások* 25: 53–8.
- BALASSA IVÁN 1989. *A magyar falvak temetői*. Budapest.
- BALOGH ISTVÁN 1984. Kertek Debrecen környékén. *Ethnographia* 95: 505–19.
- BÁRCZI GÉZA 1958. *A magyar szókincs eredete*. 2., bővített kiadás. Budapest.
- BAYLON, CHRISTIAN – FABRE, PAUL 1982. *Les noms de lieux et de personnes*. Montpellier.
- BENKŐ LORÁND 1998. Helynévi adalékok a sószállítás régi magyar terminológiájához. In: Uő: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Budapest. 169–77.
- BÍRÓ ÁGNES 1985. A *Lurkó*-tól a *Gigoló*-ig. Az üzletelnevezésekről. In: BÍRÓ ÁGNES – TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk., *Nyelvi divatok*. Budapest. 236–45.
- BOGNÁR ANDRÁS 1983. A tanyanevekről. *Névtani Értesítő* 8: 29–32.
- BOXLER, HEINRICH 1996. Burgnamen. In: HSK. 1596–600.
- BOZSIK GABRIELLA 1989. Az intézménynevek helyesírásának alakulása 1954 és 1984 között. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei* 19/2: 67–90.
- BOZSIK GABRIELLA 1993. Intézménynévszerű elnevezések nyelvi és helyesírási kérdései. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei* 21: 127–40.
- BÖLCSKEI ANDREA 2003. Gyógyszertárneveink ma. *Névtani Értesítő* 25: 218–24.
- DUNKLING, LESLIE 1993. *The Guinness Book of Names*. London.
- FARKAS TAMÁS 2008. Hozzászólás az új akadémiai helyesírási szabályzat tervezetének a tulajdonnevek írásával kapcsolatos szabálypontjaihoz. *Magyar Nyelvőr* 132: 407–16.
- FÁBIÁN PÁL 1960. Néhány tulajdonnév-típus helyesírásáról. *Magyar Nyelvőr* 84: 442–53.

- FEHÉRTÓI KATALIN 1966. A német névtudomány két újdonsága. *Magyar Nyelv* 62: 245–7.
- FEKETE PÉTER 1991. Földrajzi köznevek és földrajzi jellegű jelzők Tiszaszőlősen. In: HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk., *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. Budapest. 167–75.
- FÖNH. = FÁBIÁN PÁL – FÖLDI ERVIN – HÓNYI EDE 1998. *A földrajzi nevek helyesírása*. Budapest.
- GENDRON, STÉPHANE 2006. *La toponymie des voies anciennes et médiévales. Les mots des routes anciennes*. Paris.
- GERMAIN, JEAN 1996. La toponymie souterraine en Wallonie. In: HSK. 1531–3.
- GROHNE, ERNST 1902. *Die Hausnamen und Hauszeichen, ihre Geschichte, Verbreitung und Einwirkung auf die Bildung der Familien- und Gassenamen*. Göttingen.
- H. = HÁRI GYULA 2002. *Létesítménynevek névtani vizsgálata Fejér megye egykori Móri járásában*. 2. Adattár. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1973. Az alföldi tanyák névtípusai. In: E. ABAFFY ERZSÉBET – NAGY FERENC – ZELLIGER ERZSÉBET szerk., *Adalékok a magyar nyelv életrajzához. (Bárczi Géza születésének 80. évfordulójára munkatársai és tanítványai.)* ELTE Nyelvtudományi Dolgozatok 14. 59–67. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1975. *Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata*. NytudÉrt. 87. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979. A magyar névtudomány műszavai. *Névtani Értesítő* 2: 18–28.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Budapest.
- HAVAS PÉTER 2002. Budapesti kávéháznevek funkcionális-szemantikai vizsgálata a XIX–XX. század fordulójától az első világháborúig. *Névtani Értesítő* 24: 15–41.
- HÁRI GYULA 2002. *Létesítménynevek névtani vizsgálata Fejér megye egykori Móri járásában*. 1. Doktori (PhD) disszertáció. ELTE BTK, Budapest.
- HÁRI GYULA 2005. A létesítménynév-adás történeti rétegei (18–20. századi létesítménynevek a volt Móri járásban). In: RÉVAY VALÉRIA szerk., *Nyelvészeti tanulmányok. Simonyi-emlékülés, 2003. Iskolakultúra-könyvek 27.* Pécs. 119–41.
- HÁRI GYULA 2010. A bennfoglalás és a metonimikus, valamint szinekdochés névátvitel kapcsolata a tulajdonnevek körében. In: HÁRI GYULA szerk., „*Végetlen a tér, mely munkára hív*”. *Köszöntő kötet Révay Valéria 60. születésnapjára*. A Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 2. Veszprém. 89–99.
- HEGEDŰS ATTILA 1980. Tanyanévvizsgálat Bács-Kiskun megyében. *Névtani Értesítő* 3: 14–22.
- HEGEDŰS ATTILA 2008. Lakóparknevek. *Névtani Értesítő* 30: 117–20.
- HELLFRITZSCH, VOLKMAR 1996a. Apothekennamen. In: HSK. 1590–2.
- HELLFRITZSCH, VOLKMAR 1996b. Gruben- und Zechennamen. In: HSK. 1613–5.
- HERBERT, ROBERT K. 1999. Of Barbers and Bottle Shops: Naming Business in South Africa. *Names* 47: 249–55.
- HÉVVÍZI SÁNDOR 1989. Vizekkel kapcsolatos helynevek a Körösök vidékén. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet*. MNyTK. 183. Budapest. 99–103.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 61. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958–2002*. A Magyar Névvizsgáló Intézet Kiadványai 7. Debrecen.
- Hornby = A. S. HORNBY 1987. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Twenty-fifth Impression. Oxford.

- HSK. = ERNST EICHLER et al. Hrsg., *Namenforschung. Name Studies. Les nom propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. An International Handbook of Onomastics. Manuel international d'onomastique.* Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. Band 11.2. Berlin–New York.
- INCZEFI GÉZA 1970. *Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata. Makó környékének földrajzi nevei alapján.* Nyelvészeti Tanulmányok 14. Budapest.
- KAKUK MÁTYÁS 1984. „Beszélő helynevek” a Tiszazugban. *Magyar Nyelvőr* 108: 269–72.
- KÁLNÁSI ÁRPÁD 1996. *Szatmári helynévtípusok és történeti rétegződésük.* A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 67. Debrecen.
- KATONA IMRE 1993. Egy eltűnt tanyarendszer ... Pityer. *Soproni Szemle* 47: 367–74.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1957. *Alsó-Szigetköz földrajzinevei.* MNyTK. 95. Budapest.
- KIS TAMÁS 1999. A kocsmá- és csárdanevek keletkezési típusai. *Névtani Értesítő* 21: 323–9.
- KMFN. = BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk. 1985. *Komárom megye földrajzi nevei.* MNyTK. 169. Budapest.
- KOVÁCS ERZSÉBET 2001. Intézményneveink egy csoportjáról: katolikus iskoláink névválasztása. *Névtani Értesítő* 23: 107–21.
- LAPIERRE, ANDRÉ 1982. Post Office Names and the History of French Settlements in Ontario. *Names* 30: 105–12.
- LEHIKONEN, LAILA 1990. The Appellations of Inhabitants and their Usage as Farmstead and Village Names. In: LESKINEN, HEIKKI – KIVINIEMI, EERO eds., *Finnish onomastics. Nomenclature in Finland.* Studia Fennica 34. Helsinki. 84–90.
- LÉVAI TÜNDE 2001. Pont, Rutin, Tempo. *Névtani Értesítő* 23: 122–6.
- LORENZ JEHLÉ, SCHAAN 1996. Gasthausnamen. In: HSK. 1601–6.
- LŐRINCZE LAJOS 1947. *Földrajzineveink élete.* A Magyar Táj és Népismeret Könyvtára 9. Budapest.
- LUKÁCS LÁSZLÓ 1998. *A mezőföldi tanyák néprajza. A farmtanyák kialakulása és pusztulása a Mezőföldön a XIX–XX. században.* A Szent István Király Múzeum Közleményei. A. sorozat 32. Székesfehérvár.
- MCDONALD, MONIQUE 1983–1984. Les noms de villas a Hossegor (Landes). *Nouvelle Revue d'Onomastique* 3–4: 113–22.
- MEZŐ ANDRÁS 1998. Templomneveink a középkorban. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei* 24: 113–35.
- MIZSER LAJOS 1979. Három finn névtudományi munka. *Magyar Nyelv* 75: 246–50.
- MIZSER LAJOS 1995. Régi bányanevek Szatmárban. *Névtani Értesítő* 17: 131–2.
- MűszLex. = POLINCZKY KÁROLY főszerk. 1971–1978. *Műszaki lexikon* 1–4. Budapest.
- NagyLex. = *Magyar nagylexikon* 1–19. Budapest, 1993–2004.
- NEMES MAGDOLNA 1999. A földrajzi köznevekről. *Magyar Nyelvjárások* 37: 331–40.
- NEMES MAGDOLNA 2001. Összetétellel alakult földrajzi köznevek. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTEK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvészélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson.* Debrecen–Jyväsckylä. 91–7.
- NéprLex. = ORTUTAY GYULA főszerk. 1977–82. *Magyar néprajzi lexikon* 1–5. Budapest.
- OH. = LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA 2004. *Helyesírás.* Budapest.
- ÖRDÖG FERENC 1981. A patikanevek keletkezésmódjai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom.* MNyTK. 160. Budapest. 235–9.
- PELLE BÉLÁNÉ 1980. Tanyanevek a hevesi járás földrajzi neveiben. *Magyar Nyelvjárások* 23: 97–118.
- PELLE BÉLÁNÉ 1981. A hevesi járás tanya köznévvvel alakult tanyaneveinek vizsgálatához. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom.* MNyTK. 160. Budapest. 141–3.

- PENAVIN OLGA 1975. Néhány gondolat a földrajzi nevekben szereplő köznevekkel kapcsolatban. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду. Az újvidéki egyetem Bölcsészettudományi Karának évkönyve* 18/2: 539–58.
- POSGAY ILDIKÓ 1981. Az intézménynevek egy csoportjáról. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom*. MNyTK. 160. Budapest. 241–3.
- POSGAY ILDIKÓ 1997. Búcsú a pesti presszókótól. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai* 1–2. MNyTK. 209. Budapest–Miskolc. 589–92.
- FRHR. VON REITZENSTEIN, WOLF-ARMIN 1996. Klosternamen. In: HSK. 1593–6.
- RICOLFIS, JEAN-MARIE 1980. *Essai de philologie, de toponymie et d'anthroponymie françaises. Les noms de lieux du pays Niçois*. Tomes 1–2. Lille–Paris.
- ROSTAING, CHARLES 1945/1992. *Les noms de lieux*. 11e édition. Paris.
- SEBESTYÉN ÁRPÁD 1970. A tulajdonnevek jelentéséhez. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások*. NytudÉrt. 70. 302–7.
- SEBESTYÉN ÁRPÁD 1971. Földrajzi neveink helyesírásához. *Magyar Nyelvjárások* 17: 159–72.
- SEBESTYÉN ÁRPÁD 1998. A névutós helynevek kérdéséhez. *Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei* 24: 66–88.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest.
- SOLYMÁR IMRE 1981. *Mezőgazdasági termelészövetkezetek nevei Magyarországon*. MND. 10. Budapest.
- TIMKÓ GYÖRGY 1980. Az intézménynevek írásának gondoljai. *Magyar Nyelv* 76: 472–9.
- TÓTH VALÉRIA 2001. *Névrendszertani vizsgálatok a korai ómagyar korban. (Abauj és Bars vármegye)*. A Magyar Névvarchívum Kiadványai 6. Debrecen.
- TROSKA, GEA 1995. *Talunimed läbi aegade*. Tallinn.
- VARGA MÁRIA 1980. Hozzászólás „A magyar névtudomány műszavai” című cikkhez. *Névtani Értesítő* 3: 58–9.
- VeMFN4. = BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC – VARGA MÁRIA szerk. 2000. *Veszprém megye földrajzi nevei. IV. A Veszprémi járás*. MNyTK. 194. Budapest.
- VINCZE LÁSZLÓ 1996. A közlekedésre szolgáló közterületek értelmezése a német és magyar szakirodalomban. *Névtani Értesítő* 18: 90–2.
- VÖRÖS OTTÓ 1999. *Vízrajzi köznevek szövegdrajzi és jelentéstani vizsgálata*. MNyTK. 211. Budapest.
- ZELLIGER ERZSÉBET 1991. A szóösszetétel. In: BENKŐ LORÁND főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana* 1. Budapest. 523–52.

HÁRI GYULA

GYULA HÁRI, Names for houses, buildings and establishments

Names for establishments, though becoming more and more important in the place-name stocks of recent centuries, constitute a less frequently discussed subtype of toponyms in the literature. Their contemporary significance urges the author to find solutions to some related problems occurring in different branches of name studies as well as in applied onomastics. The first part of the paper presents Hungarian as well as international terms used with the sense of ‘names for establishments’, accounting also for the terms adopted to indicate the possible subtypes of these names. Hungarian onomasticians usually use one of the following terms: *épületnév*

(‘names for houses’), *épitménynev* (‘names for buildings’) or *létesítménynev* (‘names for establishments’). The author defines these expressions as terms referring to an increasingly broader set of entities, suggesting that the latter should be used as a blanket term for all relevant entities. The second part of the paper discusses possible connections between names for establishments and common nouns, but the relations between names for establishments and other types of proper names (especially names for institutions and names for objects) are also treated. The function of names for establishments among toponyms is explored as well. The author argues that names for establishments as a complex category can be further divided: defining the subtypes is a future task for onomasticians.